

Trouw

de Verdieping

VERDIEPING

ISLAMITISCH ONDERWIJS

Touwtrekken om middelbare school

P5

RENATE DORRESTEIN

Nieuwe roman over dikke papzakken

P6

RELIGIE

FILOSOFISCH ELFTAL

'Koppigheid en trots zijn juist ondeugden'

P9

NATUUR

VERBREIDING A27 BIJ AMELISWEERD

Het oude verzet leeft weer op

P10

MEDIA

GRAN HOTEL

Kostuumdrama in een chic Spaans hotel

P16

INCEST

Therapie houdt het gezin bij elkaar

P2

SEKSUEEL MISBRUIK De 16-jarige Bart heeft zijn zusje misbruikt. Toch lukt het moeder Femke om het gezin bij elkaar te houden, dankzij een bijzondere gezinstherapie.

tekst Iris Pronk

Gezin in puin

Verder na incest

Het gebeurde 's nachts en het gebeurde stilletjes. Moeder Femke Visser sliep er gewoon doorheen. Onverteerbaar achteraf. "Ik was er gewoon en ik heb niets in de

gaten gehad."

Het gebeurde meerdere keren per week, volgens een vast patroon. Eerst ging haar zoon Bart (16) gamen, daarna keek hij porno op internet. Opgefokt en gespannen sloop hij vervolgens naar de kamer van zijn zusje Lies (13). Hij misbruikte haar gedurende ruim een jaar.

Toen dat afgelopen zomer uitkwam, barstte voor Femke een bom. Alles lag aan scherven, vertelt ze: haar zelfvertrouwen, haar gemoedsrust, haar wereldbeeld. Als moeder van opgroeiende kinderen had ze zich allerlei rampspoed wel eens voorgesteld: spijbelen, blowen. "Maar dit had ik nooit kunnen bedenken. Ik had het ook nooit willen bedenken: je ene kind, je andere kind. Het is allebei je eigen bloed, waar je van houdt, waar je vertrouwen in hebt, waar je vertrouwen in wilt hebben."

Het drama voltrok zich in een doorzonwoning op een woonerf in de Randstad, die nu vol verhuisdozen staat. "We gaan weg van deze besmette plek", verklaart moeder Femke; hun nieuwe huis ligt 25 kilometer verderop. Veel meubels heeft ze al verkocht via Marktplaats, het interview vindt plaats aan een plastic campingtafel. Op een nog niet verkocht dressoir staat een foto van Lies in een romantische jurk. Lange blonde haarstrengen omlijsten een fijn gezichtje.

Wat bezielde Bart om zich gedurende ruim een jaar aan zijn zusje te vergrijpen? Waarom deed hij wat hij deed?

De dader zelf voelt niet voor een interview, hij laat zich maar even beneden zien: een blonde jongen op sneakers in een beige poloshirt, normaal postuur. Bart heeft een disharmonisch intelligentieprofiel, vertelt zijn moeder: hij kan goed praten, waardoor mensen hem overschatten. Intussen snapt hij eenvoudige dingen niet en vindt hij het moeilijk zich in anderen te verplaatsen. Zijn gedrag was altijd problematisch, op zijn tiende kreeg hij de

diagnose 'chronisch depressief'.

Bart is ook gameverslaafd, hij was altijd ongelukkig op school, had weinig vrienden. Thuis was het intussen turbulent: zijn vader mishandelde hem én zijn moeder. Voor Femke was dat uiteindelijk reden om van haar agressieve man te scheiden. Vlak daarna begon Bart 's nachts naar de kamer van zijn zusje te sluipen.

Waarom deed Bart wat hij deed? Het is gissen en eenduidig zal het antwoord nooit zijn. "Seks is een manier om met stress om te gaan", weet Erik van Tongeren, de therapeut van het gezin die bij het interview aanwezig is. "Maar er zijn altijd meerdere oorzaken. Bart heeft een geschiedenis van fors huiselijk geweld, hij stond onder grote spanning, hij misbruikte zijn zusje. Andere jongens gaan een bushokje slopen."

Porno wakkert ook vaak vuurtjes aan volgens Van Tongeren, die vanuit ggz-instelling De Viersprong verschillende probleemgezinnen begeleidt. "Porno is bijna altijd een medeoorzaak; kinderen gaan het naspelen. Bart had daarnaast ook nog die gameverslaving, hij leefde van kick naar kick."

Omdat Bart zelf niet zo makkelijk praat over wat hem bewoog, blijven zijn motieven verder duister, waarschijnlijk ook voor hem zelf. Maar hij dééd het, en zijn jongere zusje, niet tegen hem opgewassen, liet hem begaan totdat ze vorige zomer wél aan de bel trok.

Manager van tachtig man

Incest. Het is ook een woord als een bom; het roept bij anderen afkeer en afwijzing op en bij de betrokkenen veel schaamte. Haast niemand in hun omgeving weet ervan, maar onder pseudoniem wil moeder Femke er wel over vertellen in de krant. Met zoiets groots knokken in stilte is zwáár, weet ze. "Het gevoel dat je zoon je dochter zoiets aandoet, dat kun je als moeder met niemand delen. Ik hoop dat andere ouders die zoiets meemaken zich minder eenzaam voelen als ze dit lezen."

Hoeveel lotgenoten Femke heeft, is onbekend. Jaarlijks komen in Nederland bijna duizend verdachten van kindermisbruik voor de rechter; 17 procent van hen is zelf minderjarig. Maar dat is slechts het topje van de ijsberg; slechts een heel klein deel van de slachtoffers doet überhaupt aangifte. Vooral bij misbruik binnen de familie houden slacht-

'Dit had ik nooit kunnen bedenken.

Ik had het ook nooit willen bedenken:

je ene kind, je andere kind.'

offers hun mond, uit schaamte maar ook omdat ze het uiteenvallen van de familie niet op hun geweten willen hebben.

Incest, het ene kind dat het andere kind verkracht. Er moet iets mis zijn met ouders die zulke ellende in hun gezin tegenkomen, toch?

Het is niet moeilijk om Femke te portretteren als een getroebleerde vrouw, met een geschiedenis die al moeilijk was ruim voordat haar zoon haar dochter begon te molesteren. Femke werd zelf als jong meisje misbruikt door een vriend van haar ouders. Later trouwde ze met een man – inmiddels haar ex – die haar én Bart als klein jongetje mishandelde en kleineerde. 'Rotjoch', zo noemde hij Bart. 'Kutjoch'. Middenin de winter zette hij zijn zoon-tje zonder jas, schoenen of sleutel buiten, waarna hij zelf op de bank ging liggen slapen.

Ook na de scheiding waren Femke en de kinderen niet veilig voor hem; haar ex bleef hen stalken, schopte nog wel eens een gat in de deur. Ze was bang voor hem, zegt Femke. "Er was een he-le-boel gedoe in ons gezin. Dat Lies slecht sliep in die tijd, vond ik toen niet zo gek." Dat haar zoon erg veel zat te gamen, was haar wel opgevallen, maar dat hij daarna of tussendoor ook veel porno keek, wist ze niet. "Het zat niet in mijn systeem om dat te controleren. Dat incest niet mag, daar spreek je ook niet over in de opvoeding. Het is zo volstrekt logisch dat je van je zus afblijft, dat ik het nooit heb gezegd."

Maar wie tegenover Femke aan de campingtafel zit, ziet vooral haar kracht. Ze is eerlijk, deze vrouw met bril, kort kapsel en een intelligente blik. In heldere zinnen durft ze pijnlijke waarheden te benoemen, een kwaliteit die ze vast ook inzet op haar werk. Femke geeft bij een groot bedrijf leiding aan tachtig man. Dat ze zo'n verantwoordelijke functie vervult, verbaast gezinstherapeut Van Tongeren niet, vertelt hij later. "Ze is duidelijk in wat ze wil én ze straalt uit dat je bij haar terecht kunt. Zo'n leidinggevende zou je best willen hebben, ja."

Thuis kwam deze manager te staan voor de moeilijkst denkbare opgave: haar gezin bij elkaar houden na het ontploffen van de bom. Een diepe wens die voor haar toch lastig te vervullen is. "Want hoe kun je de een beschermen

en toch ook houden van de ander? Dat vraagt bijna om een gespleten persoonlijkheid."

Eén gedachte houdt haar op de been: Lies is er niet bij gebaat als Bart uit huis wordt geplaatst, als het met hem slecht zou gaan. "Dat besef maakt dat ik over het steen-in-mijn-maag-gevoel heen stap. Die steen in mijn maag is dat ik boos ben op mijn zoon."

Een hels gesprek

Ze waren net klaar met eten: Femke en haar nieuwe partner Johan, met wie ze een half jaar na haar scheiding was gaan samenwonen. Het was warm buiten, klamme-oksels-weer, en Femke voelde zich niet fit na een operatie. Toen ging de telefoon: "Hallo, met Lies."

Haar dochter kampeerde met een vriendinnetje op een Nederlandse camping. "Als ze belt, verwacht je dat ze verliefd is geworden, of gevallen is. Normale dingetjes. Maar je verwacht niet dit. Ik voelde echt een schok, ook fysiek", herinnert Femke zich.

Lies was inderdaad gevallen, ze belde vanuit een ziekenhuis. Maar de schok werd veroorzaakt door iets anders: "Mam, ik wil je iets zeggen. Bart heeft me misbruikt."

Femkes oren begonnen te suizen. Nee, dacht ze. Nee. Dit kan niet waar zijn. Dit wil ik niet. Dit kan ik niet aan.

Met bonzend hoofd liep ze naar boven, waar haar zoon zat te gamen. "Ik vroeg: Kan er iets van waar zijn? Bart zei: Ja."

Daarna volgden de gebeurtenissen elkaar snel op. Femke reed naar het ziekenhuis, honderd kilometer verderop. Dat had inmiddels Veilig Thuis ingeschakeld, een meldpunt voor huiselijk geweld. En dat bepaalde weer dat Lies pas naar huis mocht als er een veiligheidsplan was gemaakt; het meisje mocht geen enkel risico meer lopen.

Er kwam een alarm op haar kamerdeur, geluidloos binnensluipen is er niet meer bij. Ook maakte het gezin een strenge afspraak, die tot op heden geldt: Bart en zijn zusje zijn nooit meer met z'n tweeën thuis, ze staan permanent onder toezicht.

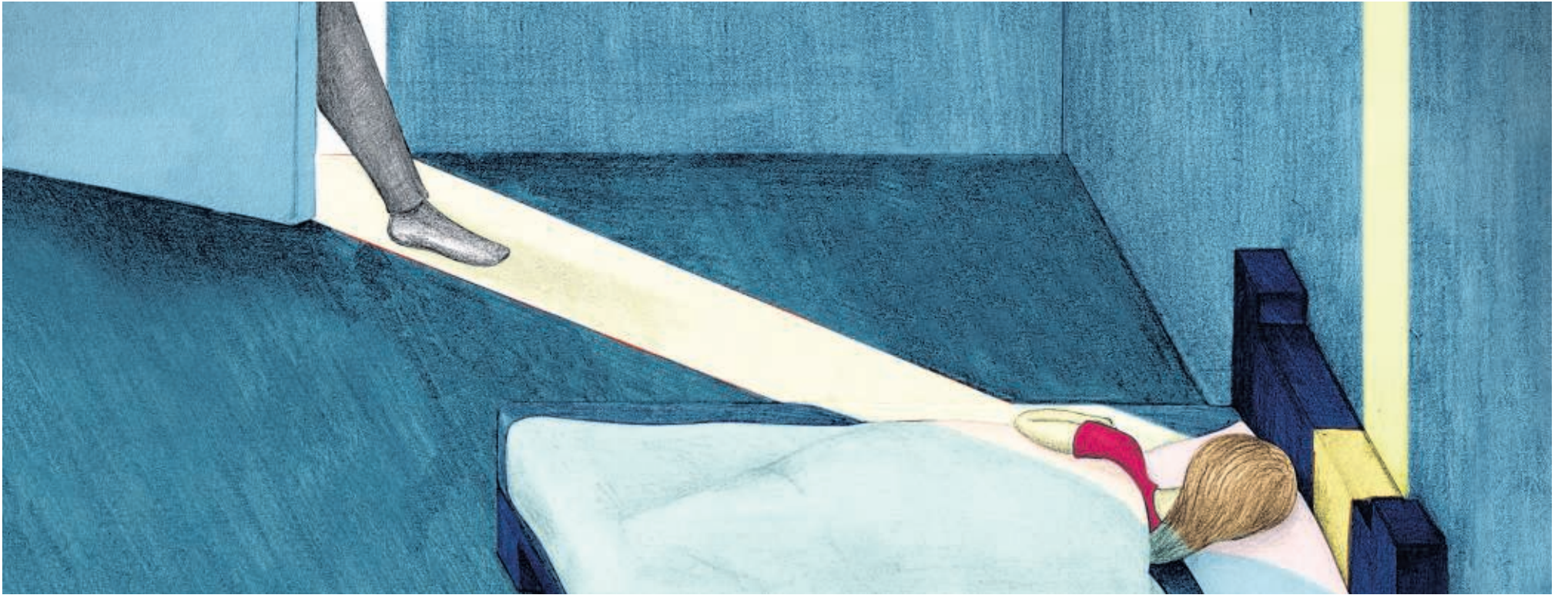
In die tijd deed ook Van Tongeren zijn intrede in het gezin: hij hielp Femke en Bart om het gezinsleven weer op te bouwen, stapje voor stapje.

VERVOLG OP PAGINA 4

VERVOLG VAN PAGINA 3

Volgens de Amerikaanse behandelmethodes MST-PSB. Dat is een intensieve therapie in het gezin voor jongeren met seksueel grensoverschrijdend gedrag (zie kader).

Bart werd niet naar een instelling gestuurd, zoals in dit soort situaties vaak gebeurt, maar door Van Tongeren behandeld in zijn eigen huis. Daarnaast kreeg Lies – helaas met flinke vertraging, zie kader – haar eigen hulpverlener. Dat is beter, legt Van Tongeren uit. “Het is niet handig om de therapeut van dader en slachtoffer te zijn. Je hebt met loyaliteit te maken.”

Hoofdrospelers in deze intensieve therapie zijn de ouders, Femke in dit geval. In een zogeheten ophelderingsgesprek moest zij Bart heel precies vragen wat hij met Lies had gedaan en hoe vaak, wat hij daarbij dacht en voelde, of hij zich ooit heeft afgevraagd hoe dit alles voor zijn zusje was.

Het is essentieel dat de dader erkent wat hij zijn slachtoffer heeft aangedaan en daar ook de volle verantwoordelijkheid voor neemt. “Je wilt dat het voor Bart een gesprek wordt dat hij nóóit meer vergeet”, zegt Van Tongeren. “Daarom is het zo belangrijk dat zijn moeder het voert. Aan haar alles opbiechten is moeilijker dan aan de therapeut.” Voor Femke was het intussen ‘hels’ om door te vragen naar pijnlijke details. “Maar omwille van Lies wilde ik die toch weten.”

Alleen al zo’n gesprek voeren, een belangrijk onderdeel van de therapie: niet alle ouders zijn daartoe in staat. “Ouders moeten tegen hun kind kunnen zeggen: ‘Ik keur je gedrag af, maar ik hou wel van je’. Dat lukt niet iedereen. De afkeer is vaak groot”, zegt klinisch psycholoog Charlotte Boonstra, bij De Viersprong verantwoordelijk voor de MST-PSB-behandeling. “We hebben wel eens een vader gehad die naar school ging om zijn zoon in elkaar te slaan.”

Maar Femke ging door, ook als is ze “nog steeds voor een stukje boos” op haar zoon. Sinds afgelopen zomer leer-

de ze veel: ze stelt meer grenzen in de opvoeding en helpt Bart – samen met Van Tongeren – om zijn gameverslaving te beteugelen en ook andere dingen te ondernemen: een baantje, een sport. Moeder en zoon praten ook meer, zegt Femke. “Als Bart nu vervelend doet, ga ik dat vaker uitafelen met hem: Waarom doe je dit, wat was de gebeurtenis, welke gedachten en gevoelens volgden daarop?”

Ook de band tussen Bart en zijn stiefvader is verbeterd, vertelt Johan, die aan de campingtafel is aangeschoven. Type ruwe bolster, blanke pit, leren jasje, geen prater, minder hoog opgeleid dan zijn vriendin. Dankzij de gesprekken die het gezin voerde onder begeleiding van de therapeut, kan hij nu “genueanceerder met dingen omgaan”, zegt hij. “Ik heb een kort lontje, ik irriteer me en moet me eigen vastbijten in de tafel. Vroeger ontplofte ik dan, nu kan ik makkelijker zeggen: oké, ik maak een ommetje.”

En nee, hij heeft niet overwogen om zijn nieuwe gezin in de steek te laten, toen dat met zo’n onaangename verrassing op de proppen kwam. “Ik laat me eigen er niet door uit het veld slaan. Het leven zit vol ellende en geleuter. Ik kan wel voor elke scheet weglopen.”

Nu is de therapie bijna afgerond. Het gezin gaat verder na de explosie, een deel van het puin is geruimd. Met Lies gaat het redelijk goed, zegt Femke: “Ze slaapt weer beter, ze heeft veerkracht, ze is een vechter.”

En hoe gaat het met Femke, de manager van tachtig man, de moeder in een incestgezin? “Ik heb wel eens gedacht: als je niet zo krachtig bent, ga je hieraan onderdoor. Ik heb ook op het randje gestaan. Veel zelfverwijten... Mij is weleens gevraagd: hoe dóe je dat, de moeder zijn van dader en slachtoffer tegelijk? Maar dat is de vraag niet. Ik dóe het niet, ik bèn het.”

Dit is deel 1 van een tweeluik over wat seksueel misbruik doet met de familie van de dader. Volgende week deel 2. De echte namen van het gezin Visser zijn bij de redactie bekend.

‘Mij is weleens gevraagd: hoe dóe je dat, de moeder zijn van dader en slachtoffer tegelijk?’

INTENSIEVE HULP AAN HUIS VOOR DE DADER

Als seksueel misbruik aan het licht komt, worden **jeugdige daders** vaak uit huis geplaatst. Ze komen terecht in een kliniek, al dan niet met een behandelprogramma voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. Geen ideale oplossing, vindt klinisch psycholoog Charlotte Boonstra van ggz-instelling De Viersprong in Rotterdam. “Je hebt daar vaak allemaal boefjes bij elkaar. Komt zo’n jongen weer thuis, dan is de school vaak niet geregeld en weten zijn ouders zich nauwelijks raad.”

Daarom is zij voorstander van MST-PSB, voluit Multi systeem therapie voor ‘Problem Sexual Behavior’, problematisch seksueel gedrag. In Nederland biedt alleen De Viersprong deze intensieve vorm van gezins therapie (sinds 2009), waarbij de **therapeut aan huis** komt en hulp op maat biedt.

Zijn eerste doel is uiteraard het stoppen van het misbruik door middel

van een **veiligheidsplan**; het slachtoffer (vaak een jonger zusje of stiefzusje, maar soms ook iemand buiten het gezin) moet weer veilig zijn. Soms moet de dader korte tijd elders gaan wonen. Daarna gaan de therapeut, de dader en zijn ouders samen ook andere problemen oplossen: op school, op de sportvereniging, in de vriendenkring.

Het is een relatief dure behandeling, zegt Boonstra, omdat de therapeut vele uren per week in het gezin investeert en 24/7 beschikbaar is; een groepstherapie is goedkoper. “Maar een behandeling met opname in een kliniek is weer vele malen duurder.” In Amerika is MST-PSB onderzocht en effectief bevonden en ook de resultaten van De Viersprong zijn goed. Tot nog toe zijn bijna **200 gezinnen behandeld**, in Zuid-Holland en Brabant, en slechts enkele daders gingen op seksueel vlak opnieuw de fout in.

MAAR LIES MOEST LANG WACHTEN OP HULP

De MST-PSB therapie is ‘dadergericht’, omdat het seksueel misbruik moet stoppen. Femke Visser, de moeder in het verhaal hiernaast, is erg blij met de hulp die haar zoon en het gezin kregen. Maar de hulp aan haar **getraumatiseerde dochter** kwam veel trager op gang. Lies moest er vijf maanden op wachten. Voor Lies, die slecht sliep en erg schrikachtig was, moest zij hulp vragen in het circuit van de jeugd-ggz, dat in haar beleving bestond uit “allemaal verschillende bureautjes”. Die stonden onder meer bij het wijkteam en het Centrum voor Jeugd en Gezin: “Al die hulpverleners willen je weer op een andere manier onderwerpen. Op het laatst zei ik: nou ver-

tel ik het verhaal niet meer.” Na vijf maanden kreeg Lies eindelijk de **traumabehandeling** (onder meer een EMDR-therapie) die haar erg heeft geholpen. “Bart was toen al bijna klaar met zijn therapie, terwijl Lies nog moest beginnen.” Erik van Tongeren was de therapeut van haar zoon, en niet verantwoordelijk voor de behandeling van haar dochter. Maar hij neemt Femkes kritiek ter harte, zegt hij. In Barts therapie was er ook voor Lies aandacht, ze was aanwezig bij gezinsgesprekken en Van Tongeren sprak ook intensief met haar en haar moeder alleen. Maar de volgende keer gaat hij meer aandringen op snellere behandeling van het slachtoffer.